

TÖRTÉNELMI  
OLVASÓKÖNYV VII/2.

Forrásszemelvények  
a magyar társadalom életéből  
(1849—1944)

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST

# TARTALOM

Bevezetés .....	5
-----------------	---

1849-1919

## AZ URAK VILÁGA

Az arisztokrácia és a társadalom .....	13
<i>a)</i> A főnemesség elzárkózása .....	13
<i>b)</i> Az arisztokrácia fölénye a felsőházban .....	14
<i>c)</i> A nemesi rang utáni vágyódás .....	15
„Nemesi kiváltságok” .....	16
<i>a)</i> Mi a nemesség? .....	17
<i>b)</i> Nemesi előjogok .....	17
<i>c)</i> Udvarképeség .....	19
<i>d)</i> Az arisztokrácia társadalmi zártsága .....	20
A „történelmi” és „nem történelmi” középosztály .....	22
<i>a)</i> A birtokos osztály egysége és hatalma .....	24
<i>b)</i> Mi a dzsentriség, ki a középosztálybeli? .....	24
<i>c)</i> Cím- és rangkórság .....	25
<i>d)</i> Az úri életideál .....	26
<i>e)</i> A középosztály gyermekeinek iskolázása .....	27
<i>f)</i> Középiskolák: középosztály-tenyészdék .....	28
<i>g)</i> Halálos párbajok kora .....	29
<i>b)</i> I. A Szabadelvű Párt társadalmi összetétele .....	30
II. A Függetlenségi Párt társadalmi összetétele .....	31
<i>i)</i> Sokan pusztulnak el párbajban .....	32

Részvényesek – uzsorások .....	33
<i>a)</i> Közgyűlés, avagy ahol az osztalék érik .....	34
<i>b)</i> Az uzsorások tevékenysége .....	34
<i>c)</i> Tanítók az uzsorások markában .....	35
Budapest fényei és árnyai .....	36
<i>a)</i> Budapest világváros .....	37
<i>b)</i> Az Országos Kaszinó .....	42
<i>c)</i> Lóverseny .....	43
<i>d)</i> A nyomorúság vására, a Teleki tér .....	46
<i>e)</i> A hajléktalanok menhelye .....	46

1849-1919

## A DOLGOZÓK VILÁGA

A paraszti munka .....	51
<i>a)</i> A jobbágyfelszabadítás hatása .....	51
<i>b)</i> Nyomtatás és cséplés .....	55
<i>c)</i> A társas legeltetés .....	56
<i>d)</i> A hajóvontatás .....	57
<i>e)</i> A kubikosok .....	58
A parasztság rétegződése .....	61
<i>a)</i> A polgárosodó gazdag paraszt .....	61
<i>b)</i> A kisbirtokosok gondjai .....	62
<i>c)</i> Tanyai cselédsors .....	64
<i>d)</i> Az agrárszocialista mozgalmak kezdete .....	65
<i>e)</i> A falusi intelligencia és a parasztság .....	66
A bérek .....	68
<i>a)</i> A kereset csökkenése .....	69
<i>b)</i> Mennyit tud keresni egy napszámos? .....	70
<i>c)</i> Egy napszámos költségvetése .....	72
<i>d)</i> Az ingyenmunka .....	73
<i>e)</i> Kubikolni kell .....	75
<i>f)</i> A kubikosok bérei .....	78
<i>g)</i> Aratási, behordási és cséplési szerződés .....	81
Lakóház – lakás .....	87
<i>a)</i> Parasztudvar, parasztház .....	87

b) Parasztszoba .....	88
c) A parasztszoba berendezése Kalotaszegen .....	89
d) Tanyái ház, tanyai élet .....	93
e) A tanyázás .....	95
<b>Étkezés</b> .....	96
a) Mit eszik a parasztember? .....	96
b) Heti étrend .....	99
c) A dagasztás .....	101
<b>Ruházkodás</b> .....	101
a) A régi gatyaviselet .....	101
b) Fonás, szövés .....	102
<b>Családi élet</b> .....	106
a) A nagycsalád .....	106
b) A család feje a gazda .....	110
c) A gazdasszony .....	112
<b>A munkásosztály kialakulása</b> .....	115
A munkásosztály kialakulásának körülményei .....	115
<b>Munkaviszonyok</b> .....	119
a) Öreg bányászok emlékeznek .....	119
b) A nógrádi bányászok helyzetéről .....	124
c) A bányászéletről .....	125
d) Ahol ütik a munkásokat .....	130
e) Műhelytudósítások .....	131
f) Munkás, vigyázz egészségedre! .....	132
g) Kínzókamrák Magyarországon .....	134
b) Szaporodnak a balesetek .....	135
<b>Munkaidő</b> .....	136
a) Rövidebb munkaidő kell! .....	136
b) Munkaidő egy téglagyárban .....	139
c) Munkaidő, munkahét és munkanap .....	139
d) Harc napi 16 órás munkaidőért .....	141
<b>Munkabérek</b> .....	141
Munkabérek és létfenntartás .....	142

Lakásviszonyok .....	148
Lakásinség Budapesten .....	148
Ifjúmunkások és gyermekek a termelésben .....	149
a) Gyermekmunka .....	150
b) Tanoncnnyűzők .....	153

1919-1944

## AZ URAK VILÁGA

Az arisztokrácia .....	161
Az arisztokrácia rétegződése .....	161
A köztisztviselők .....	162
a) A köztisztviselői mentalitás .....	163
b) Az úri ideál .....	164
A dzsentri .....	165
a) A dzsentri rétegződése .....	165
b) A vármegyeháza .....	166
Az előkelők világa .....	168
a) A miniszter előszobájában .....	168
b) Díszülés a Nőszövetségben .....	170
c) Bankett .....	171
d) Cím- és rangkórság .....	173
e) A párbaj az illemrendszerben .....	175
A középosztály .....	176
a) Felfelé hajlongás, lefelé taposás .....	177
b) <u>Urambátyám, öcsémuram</u> .....	177
c) Társadalmi elkülönülés .....	179
d) „Uruk és szolgák” .....	180
e) Az osztály öntudata a családban .....	180
f) Magyar város 1932-ben .....	181
g) Középosztály a kisvárosban .....	183
h) A középosztály-sznobok .....	184
i) A vidéki kúriák .....	186

Az értelmiség .....	186
a) Az értelmiség széttagoaltsága .....	186
b) Az úri szemlélet és az értelmiség .....	187
c) Utak az értelmiségbe .....	188
d) Az értelmiség otthontalansága .....	189
e) Oblomovok .....	190
f) Értelmiség és parasztság .....	191
g) Értelmiségiek élete egy pesti bérházban .....	192
h) Az orvosok szociális helyzete .....	193
Cívispolgárok .....	195
A civisek .....	195
Módos gazdák .....	197
a) A kiscgazda lojalitása felfelé .....	197
b) Polgárgazdák – szőlősgazdák .....	198
Kisiparosok – kiskereskedők .....	199
a) A kereskedősegéd .....	199
b) Az áruházi lány .....	200
c) A kisemberek étkezése .....	202
d) A polgári iskola szociális bázisa .....	203
e) A falusi kereskedők .....	207

1919–1944

## A DOLGOZÓK VILÁGA

A parasztság rétegződése .....	211
a) Paraszttarisztokrácia és falusi szegénység .....	211
b) Gazdák, cselédek és mezőgazdasági munkások .....	213
c) A törpebirtokosok és a földnélküliek vannak többségben .....	214
d) A társadalom alulról nézve .....	216
Szegényparasztok – törpebirtokosok .....	216
a) A kisbirtok szerepe .....	217
b) A földbirtokmegosztás Magyarországon 1932-ben .....	219
c) Proletarizálódó szegényparasztság .....	220
d) A menekülő zsellérség .....	222

e) A megható szegénység .....	223
f) Szekerezés és batyuzás .....	224
<b>Az agrárproletariátus .....</b>	<b>225</b>
a) Summások .....	226
b) Egy hegyi falu parasztjai .....	227
c) Ínségmunka és „halastavak” .....	229
d) Munkabéruzsora .....	230
e) A reformgazdák helyzete .....	233
f) A zsellérgyerek sorsa .....	235
<b>Cselédsors .....</b>	<b>236</b>
a) A cselédsors .....	237
b) A kanász .....	237
c) A csordásgyerek .....	239
d) A tehéncsordás .....	240
e) Kisbéres, béres .....	241
f) Az öregbéres .....	241
g) Az igáskocsis .....	242
h) A mindenes .....	243
i) Az udvaros .....	243
j) A szőlőcsősz .....	243
k) A pásztor .....	244
l) A libapásztor .....	245
m) A peszra .....	246
n) Kis szolgáló .....	247
o) Nagy szolgáló .....	247
p) Szolgáló a bálban .....	248
r) Leánykérés .....	249
s) A koldus .....	251
<b>A puszta világa .....</b>	<b>253</b>
Pusztán .....	254
<b>Tanyavilág .....</b>	<b>255</b>
a) A régi tanyaformák .....	256
b) A tanyasi élet .....	258
c) A tanyasi ember .....	259
<b>Lakóházak – lakásviszonyok .....</b>	<b>260</b>
a) A parasztság civilizációs színvonala .....	261

b) A parasztházban .....	263
c) A matyók lakása és tápláléka .....	264
d) Alföldi településformák .....	265
e) A közös ház .....	265
f) Az alföldi parasztházban .....	267
g) Tüzelőhely a tanyán .....	267
h) Az „enyhelyek” .....	269
i) Ember a barlangban .....	272
Élelmezés és ruházkodás .....	272
a) Mire megy el a kereset? .....	273
b) A lassú éhenhalás .....	274
c) Róssz és egyoldalú táplálkozás .....	275
d) Télen is meztláb .....	276
e) Paraszti étrendek .....	277
A munkásosztály rétegződése .....	284
a) Vándormunkások .....	285
b) A gyári munkásság utánpótlása .....	286
c) A gyári munkások tagozódása és jövedelme .....	287
d) A munkáslakások .....	288
e) A falusi és a „telepi” munkás .....	289
A munkaidő .....	290
a) Mennyi volt a munkaidő a valóságban? .....	290
b) Harc a 8 órás munkaidőért .....	292
c) Gyermekmunka .....	293
d) A téglagyári munkások 16–17 órát dolgoznak .....	294
Munkabérek – életszínvonal .....	294
a) A munkabérek elértéktelenedtek .....	295
b) Még a legszükségesebb ruhaneműre sem telik .....	296
c) A munkások helyzetének újbóli rosszabbodásáról .....	297
d) Csendőrségi jelentés a Badacsonyi Bazaltbánya Rt. bányában dolgozó munkások helyzetéről .....	299
e) A sütőmunkások életszínvonala .....	300
f) Gyári munkarend .....	302
g) Ha valamit kér a bányász, kigúnyolják .....	303
Lakásviszonyok .....	304
a) A munkáslakások zsúfoltsága .....	305



b) Amíg házaérünk .....	306
c) A munkásház és a munkás .....	308
d) A rossz lakásviszonyok a társadalmi bajok fertőző gócai .....	309
e) Budapesti-bérkaszárnnyában .....	310
f) 324 ember a pestszenterzsébeti nyomortanyán .....	311
g) Munkások a batlangban .....	313
h) Kilakoítatva .....	314
<b>Egészségügy – szociális ellátás .....</b>	<b>315</b>
a) Munkáslevél a pusztító tüdővészről .....	315
b) Áldatlan állapotok a Beszkárt-műhelyekben .....	316
c) Rendőri jelentés a munkásság elkeseredéséről .....	318
d) Dohos- és póndrós a liszt .....	318
<b>Műveltségi viszonyok .....</b>	<b>319</b>
a) Az uralkodó osztályok kulturális monopóliuma .....	320
b) Egy gyár munkásainak iskolai végzettsége .....	321
c) Kultúra és szórakozás .....	322
<b>Munkanélküliség .....</b>	<b>323</b>
a) A munkanélküliek száma rémítően megnövekedett .....	324
b) Beadvány a munkáselbocsátások kérdésében .....	324
c) Részleges munkanélküliség .....	325
d) Az építőmunkások 75-80%-a munka nélkül van .....	326
e) Egy munka nélküli tetőfedő segéd kérelme Horthy Miklósnéhoz ...	326
<b>Az ifjúmunkások .....</b>	<b>327</b>
a) A kifutó .....	328
b) Egy ifjúmunkáscsoport életéből .....	329
c) Gyerekek a téglagyárban .....	331
<b>Statisztikai táblázatok .....</b>	<b>332</b>
<b>Jegyzetek .....</b>	<b>357</b>